

Tarikat ve Zikir

Yayınlanma Tarihi: 23.09.2024

Tarikatların özünde zikir en önemli yeri tutar. Tarikatlar temelde aynı amaca yönelmiş olmalarına rağmen onları birbirinden ayıran husus yapılan zikirlerdir. Allah ile insan arasında irtibat ve münasebeti temin edecek vasıta ancak zikirdir. Bu konuda İmam-ı Cafer-i Sadık şu ifadesi bir temeli ifade etmektedir: “Bir ayeti konuşanından (Allah'tan) işitinceye kadar durmadan kalbime geri çeviririm. İşitince de Allah'ın kudretini müşahade etmekle cismim coşkudan yerinde duramaz olur.”

Tarikatların nasıl oluştuğunu “[Tarikat Nedir?](#)” adlı yazımızda anlattık. Bu yazımızda da Tarikatların en önemli ögesi olan Allah'ı zikretme (Zikrullah) hususunu ele alacağız.

Zikrullah'ın Önemi

Bugün toplumumuzda tarikatlara olduğu kadar sufilerin yaptıkları zikirlerle de itirazlar yükselmektedir. Onlara göre bu zikirler bugünkü modern çağa uymamaktadır. Çünkü onlara göre bu çağ bilim ve akıl çağıdır ve yapılan zikirlerin akıl ve bilim ile açıklanması mümkün değildir. Bu konuda daha da ileri giderek Zikrullah'ın gericilik ve yobazlık olduğunu söylemektedirler.

Aslında bu türlü düşünce ve yorumlar İslami özelliklerini kaybetmiş olan toplumumuz için gayet doğaldır. Çünkü toplumumuz İslam'ın doğru anlaşılmasından maalesef uzaktır. Bunun da nedeni toplumumuzda yıllarca İslam aleyhine yapılan eğitimler ve propagandalardır. Batı hayranlığı ve batının modern dedikleri hayat ve düşünce tarzlarını ilericilik zannederek benimseyenlerin İslam'daki zikrin işlevini anlamaları imkansızdır. Bu insanlar sadece dünya hayatının zevk ve sefasını yaşamayı amaçlamaktadırlar. Bu nedenle gerek tabiatta ve gerekse insan yapısındaki manevi işaretleri görememektedirler. Eğer bu işaretleri görselerdi böyle düşünmeyecekler ve imanın tadını hissedeceklerdi. Ancak onlar her şeye akıl ve pozitif bilim anlayışı ile baktıklarından Allah'a iman zevkini elde edememektedirler. Onların iman ettikleri tanrı, akılları ve pozitif bilimdir. Akıl ve pozitif bilim ise eksikliklere ve hatalara muhataptır. Oysa Allah'ın ilmi her türlü noksanlık ve hatadan münezzehtir.

Dolayısıyla hakikat bambaşkadır. Gerek insanın kendisinde ve gerekse yaşadığı tabiatta öyle manevi işaretler vardır ki, bunlar insanların maddi dünyayı nasıl değerlendirmeleri gerektiğini anlatmaktadır. Evrendeki kurulu olan muazzam düzen, insandaki ruh ve nefsin yapısı insanlara hakikati açık olarak haykırmaktadır. Ama bu konuda Allah Teâlâ'nın insanlara peygamberler vasıtasıyla gönderdiği bilgilerden habersiz olanların, bu hakikatleri algılamaları imkansızdır. Bunun sonunda toplumumuzda insanların İslam

inancı ve davranışlarını yanlış olarak görmeleri çok doğaldır. Eğer insanlar Allah'ın Peygamberi Hazreti Muhammed (sav)'in tebliğ ettiği Kur'an ayetleri ve hadisleri bilseler ve onlar üzerinde düşünseler, çok daha mantıklı ve doğru sonuçlara ulaşmaları mümkün olacaktı. Bunun sonunda da Zikrullah'ın ne kadar önemli bir şey olduğunu idrak edebileceklerdi. Fakat bugün maalesef bunun tam tersini yaşamaktayız.

Bizi insan yapan en önemli şey kalbimizdeki İslam imanıdır. İmansız bir kalp hiçbir şey demektir. Böyle bir imansız kalbe sahip olan insan ömrünü tamamen maddi arzularla oyalayarak geçirir. Böylece ahiret hayatı için kendisine hazırladığı hiçbir şey yoktur. Böyle insanların ahiret hayatlarında hüsranda olacakları birçok Kur'an ayetlerinde ve hadis-i şeriflerde ifade edilmektedir.

“İnkâr edenlerin (gönüllerince) diyar diyar dolaşmaları sakın seni yanıltmasın; Kısa süren bir faydalanma...Sonra sığınakları cehennem. Ne kötü bir mesken!” (Ali İmran, 3/196,197)

Kalplerde iman sahibi olanlar, bu imanları sayesinde doğru yolu tutmaya çalışırlar. Bu doğru yol için bilmesi gereken şeyleri öğrenerek ilim sahibi olurlar. Ancak insan ruhu için bu da yeterli değildir. Ruhun tatmin olması ve huzur bulması için Allah'ı zikretmesi gerekir.

“...Bilesiniz ki, gönüller ancak Allah'ı zikrederek huzura kavuşur.” (Rad, 13/28)

Allah'ı zikretmenin yolları ise gerçek tarikatlarda öğretilir. Bu yol tasavvuf yoludur. Bu yolda insan ruhu tekamül ederek hakikate ve marifete ulaşmaya çalışır. İşte insanların dünya hayatında istemeleri gereken budur, kemal'e ermek ve Hakk'a vasil olmak. Bu yol için en önemli vasıta Zikrullahtır. Bu zikirler insan ruhunu Allah Teâlâ'nın tecellilerine mazhar ve manevi sırlara muhatap kılar.

İşte gerçek ilim budur. Bu Sırlar İlmine sahip olanlar, bütün diğer ilimleri de bilirler. Çünkü bütün ilimler Allah'ın indinde bulunduğu için, onların sırları kendisini Allah'a ulaşma yolunda geliştiren kimselere gösterilir. İşte hakikat ve marifet buradadır. Bunu elde etmek dünyada ve ahirette en büyük saadettir. Bu saadete erişmek için yaşamını İslam şeriatına uygun olarak düzenlemesi, yanı sıra Allah Teâlâ'yı zikretmesi çok önemlidir. Bu nedenle zikir tarikatların en temel öğelerindendir.

Tarikatların Özü Zikirdir

Genel olarak tarikatları üç çeşittir:

1) Tarik-i Ahıyar: Bu yol erbab-ı muamelat yoludur. Özünde Cenab-ı Hakk'ın farzlarını ve Peygamberimizin sünnetlerini ifa etmekle, yani çok namaz kılmak, çok oruç tutmak, çok

Kur'an okumak gibi amellerin yapılması vardır. Bu yol sayesinde Hakk'a vasıl olmak hem çok zaman ister hem de bu vasıta ile amaca ulaşmak zordur. Bu yolda muvaffak olanların sayısı azdır. Bu yol zahitlerin yoludur.

2) Tarik-i Ebrar: Bu yol mücahede ve riyazet yoludur. Mücahede ile ahlak güzelleştirilir, kalp temizlenerek saflaştırılır. Burada riyazetin amacı nefsin istediği şeyleri yapmamaktadır ki bu çok kolay değildir. Bu sayede insan nefsini temizler ve kalbini tasfiye edebilir. Bu yol ile Hakk'a ulaşanlar birinci grupta olanlardan daha çoktur.

3) Tarik-i Şettar: Bu yol aşk ve muhabbet ehli olanların yoludur. Bu yolda olanlar cezbeyle salık olanlardır. Bu yola giren salık bir halden diğer bir hale intikal ederek manevi bir yolculuk yapar. Bu yolun şartı insanın kendi iradesiyle ölmeden önce ölümü kabul etmesidir. Tabii yoldan ölen bir kimse nasıl dünyadan tamamen el çekmeye mecbur olursa, iradesiyle ölen insanda her şeyden vazgeçerek kendi vücudunu bile yok farz edecektir. Salikin bu yüksek tarikat yoluna girebilmesi için cezbe ehli olup aşk ile ülfet halinde olması gerekir. Bunun için salık beşeriyetin zilletinden çıkıp aşk ateşiyle yanıp tutuşmalıdır. Bu tarike süluk etmek kolay değildir. Zira bu tarikin en kolay meşakketi canı terk etmektir.

Ölmeden önce ölmeyi hedefleyen Tarik-i Şettar'ın dayandığı on esas vardır. Bu esaslar şunlardır: Tövbe, Dünya işlerinde züht, Tevekkül, Kanaat, Uzlet, Zikirde devamlı olmak, Bütün vücuduyla Hakk'a yönelmek, Sabır, Murakabe ve Rıza.

Bildiğimiz bütün yüksek tarikatlar Tarik-i Şettar grubuna girerler. Ancak bunların her biri başka bir tarz ve meşrebedir. Fakat bu farklılaşma zahiri olup özde değildir. Mesela bir tarike mensup olan dervişin arkasına giyeceği hırka, aba, cübbe, başına koyacağı tac, sikke, külah, kavuk, sarık, beline bağlayacak kuşak, kemer, eline alacağı asa, keşkül ve saçlarının tıraş biçimi hep başka başkadır. Tarikata girerken yapılan merasimler de birbirine benzemez. Dervişin seyahat edeceği yerler, makamlar da farklı farklıdır. Görünüşte olan bu ayrılıklar her tarikatın adab, erkân ve evradında da yine sureten vardır.

Bununla beraber yüksek tarikatların hepsi esas ve ruh itibarıyla birlik halinde ve birbiriyle uyumludur. Çünkü bunların cümlesi, bütün meşayihin ittifakla tasdik ettiği gibi hikmet ve hakikat kaynağı olan nübüvvet nurundan ortaya çıkmıştır. Bu tarikatların hepsinde Zikrullah (Allah'ın zikredilmesi) tarikatın esası ve özü olarak kabul edilmiştir. İşte tarikatları birbirine birleştiren ulu rabıta budur. Bundan başka bir şeyhe biat, şeyhle muahede, şeyhten zikri öğrenme, hırka giymek, şeyhin talim edeceği evrad ve zikirlerle devam etme, seyri süluk her tarikatta mevcut ve geçerlidir.

Tarikatların özü zikirdir. Zikrin kelimesinin lügat manası bir şeyi kalben ve lisanen ifade etmektir. Buna Türkçede “anmak” denilir. Zikir kelimesi Kur'an-ı Kerim'de 18 manada kullanılmıştır. Mesela namaz, Kur'an, kadri büyük bir şey... manalarına gelir.

“Ve Allah'ı anmak elbette en büyük ibadettir.” (Ankebut,29/45)

Bu ayet gereğince zikir efdal bir ibadettir. Ahzab suresinin 41. ve 42. ayetlerinde şöyle buyrulmaktadır:

“Ey iman edenler Allah'ı çok zikredin. O'nu sabah akşam tesbih edin.” (Ahzab, 33/41,42)

Bu ayet kulların zikre devam etmesini emretmektedir. Bu husustaki hadisler ve evliya-i kiramın açıklamaları sayılmakla tükenmezdir. Zikrin en mesut ve mübarek neticesi Kur'an'da şöyle ifade edilmekte ve bir müjde verilmektedir:

“O halde yalnızca Beni anın ki Ben de sizi anayım. Bana şükredin, sakın nankörlük etmeyin.” (Bakara, 2/152)

Zikrin Çeşitleri

Zikrin çeşitleri konusunda Muhammed Ali Aynî, “Tasavvuf Tarihi” adlı kitabında şunları yazmaktadır:

- 1) Lisanın zikri: Lisanın zikri ile kalpten unutma izale edilir. Böylece kalb Cenab-ı Hakk'ı hatırlar. Bu nedenle lisan ile yapılan zikir kalbin Hakk'ı unutmasına mani olmak içindir.
- 2) Nefsin zikri: Harf ve ses ile işitilmeyen ve ancak his ve batnî bir hareketle malum olan zikirdir.
- 3) Kalbin zikri: Allah'ın Celal ve Cemalinin vicdanen düşünülmesine sebep olan zikirdir.
- 4) Ruhun zikri: Hakk'ın tecelliyat sıfatının nurlarının görülmesine sebep olan zikiridr.
- 5) Sırrın zikri: Murakabedir ki, ilahi sırların keşfedilmesine neden olur.
- 6) Zikr-i Hafi: Siddıklık makamında Allah Teâlâ'nın cemalinin nurlarını görmektir.
- 7) Zikr-i Hafiyü'l-Hafi: Makam-ı müntehaya mahsus olan zikirdir. Hakikat hakka'l yakın ve vusuldür. Bunu ancak Cenab-ı Hakk muttali olur. *“Hiç şüphesiz O gizli olanı da bilir.” (Taha, 20/7)* ayet-i kerimede ifade edilen sır budur. Bu her ilmin eblegi ve her maksadın ibha ve esnasıdır. Bu makama nail olan ruh-ı ervahın cemi'nden eltaf olur ki bu, tıfl-ı meaninin ruhudur.

Peygamberimiz (sav) Zikri Kimlere ve Nasıl Öğretmiştir

Peygamber Efendimiz zikri, özellikle 4 arkadaşına, çeşitli vesilelerle ve başka başka şekilde Talim ve Telkin etmiştir. Yüksek tarikatların her biri bu telkinlere gelenek ile varis olduklarını bildirmektedirler. Bu geleneklerin esaslarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.

Sıddikiye

Peygamberimizin Mekke'den Medine'ye hicretleri esnasında saklandıkları mağarada, mübarek uyrukları üzerine oturmuş oldukları halde, yol arkadaşı Sıddık-ı Ekber'in kulağına kalb zikrini üç defa telkin buyurmuştur. Bu tarz zikir üzerine kurulan olan tarikatlar tarikat-ı hafiyedir.

Bu tarik “Sıddikiyye, Bekriyye” adı ile anılır. Bu tarihin 5 kolu vardır:

1) Beyazıd-i Bestami'nin ismi Tayfur olduğu için bazen Tayfuriyye, bazen doğduğu yere nispetle Bestamiyye namı ile bilinen şube ile Abdulhalik Gucduvani'ye münteha olan Tarik-i Hâcegan ve bu tarihin devamı olan Nakşibendiyye.

2) Şeyh Tayfur-u Şamî

3) Şeyh Ebubekir bin Havazine'l-Havari

4) Melamiyye

5) Şeyh Ebu'l- Beka Hasan bin Aliyyü'l-Acemiyye'l-Mekki'ye mensup kollardır.

Kübreviyye

Peygamberimiz Hazreti Ömer'e hicretten evvel Mekke de, kendisini öldürmek üzere huzuruna gelince, nebevi sözün tesiri ile İslam'ı açıkladığı sırada kelime-i tevhidi cehr ile telkin etmiştir. Bunun karşısında Hz. Ömer ayakta duramayıp oturmuştur. Bundan dolayı Kübreviyye tarikinde oturarak tevhid ederler. Bu tarikte La ilahe'nin La'sını dışarı verip Allah lafzını içeriye alıp, İllallah kelimesinin de La'sını dışarıya verip Allah lafzını içeri alırlar. Onun için buna “Çar Derb Bende-i Tevhid” derler.

Bu yolun dört kolu vardır: Gazaziyye, Kübreviyye, Uşşakiyye, Hatiriyye. Bununla beraber umumiyetle Ömer Faruk'a kadar giden tarike Kübreviyye derler.

Nur-Bahşiyye

Hiz. Osman da zikr-i kalbi “harfsiz ve sessiz” telkin olunmuştur. Nur-Bahşiyye denilen bu tarik Hiz. Osman'a nispet olunmakta ise de bu konudaki bilgi kesin değildir. Nur-Bahşiyye tariki mensupları pek nadirdir.

Cehriyye

Peygamberimiz (sav) İmam Ali'ye zikr-i cehri telkin etmiştir. Şöyle ki bir gün Hz. Ali (ra) Peygamber Efendimizden Allah'a en yakın ve kullara kolay gelen yolu göstermesini niyaz etmiştir. Bunun üzerine Aliye hücre-i saadetlerinde diz çöktürüp gözlerini yumdurmuş, kendileri “La ilahe illallah” zikrini üç kere tekrarlamış ve Hz. Ali dinlemiş, sonra Ali de bu mübarek cümleyi üç defa tekrar etmiş ve Efendimiz dinlemiştir. İşte Hz. Ali'ye Talim ve Telkin bu usul üzere meydana gelmiştir. Bundan sonra Hz. Ali nice gaybi keşiflere ve lütuflara nail olmuştur.

Peygamberimizin yolundan gitmiş evliyanın cümlesi Hz. Ali'nin kendilerine usulde reis olduğunu tasdik etmişlerdir. Bu bakımdan Hz. Ali, Hatemül Evliya (Velilerin sonuncusu) olarak bilinmektedir. Hüseyin vaiz Kâşifi, “Silsilenamesi”nde tarikatların hepsinin imam-ı Ali'den intişar etmiş olduğunu söylemektedir. Şöyle ki “Hafiyye” Selman-ı Farisi'nden, çar darbiyye Kümeyl bin Ziyad'dan, “Perteviiyye” Cabir-i Ensarî'den teveccüh-i kalple zakir olan budur.”

Cehriye Hasan Basri'den yayılmış ve bu dört zatın her biri Hz. Ali'den ahz-ı tarikat eylemiştir.

Zikirlerin İfadeleri

Hangi kelime ile zikir etmemiz gerekmektedir. Bu husus tasavvufta en önemli konulardan biridir. Bu konuda pek çok düşünce ve fikirler ortaya atılmıştır. Çünkü Allah Teâlâ'nın zatına ve sıfatına ait olan esma-i şerifesi pek çoktur. Bir de zamirler babından hasıl olan isimler vardır: ene (ben), ente (sen), hüve (o) gibi. Kelime-i Tevhid bu üç ismin her biri ile varid olmuştur. Bu kelimelerin geçtiği ayetler şunlardır.

Ene (ben) zamirinin geçtiği ayet :

“Benden başka ilah yoktur (diye) uyarmaları için.” (Nahl, 16/2)

“Muhakkak ki benim, ben Allah'ım, benden başka ilah yoktur.” (Taha, 20/14)

Ente (Sen) zamirinin geçtiği ayet:

“Karanlıklar içinde bağırdı: Senden başka ilah yoktur.” (Enbiya, 21/87)

Huve (O) lafzı şerifine gelince Kur'an'ın birçok yerinde varit olmuştur.

“Sizin ilahınız bir tek ilahtır. Ondan başka ilah yoktur. O Rahmandır ve Rahimdir.” (Bakara, 2/163)

“O doğunun ve batının Rabbidir. O’ndan başka ilah yoktur. O’nu vekil edin.” (Müzemmil, 73/9)

Kelime-i Tevhid

Bazı meşayih efdal-i zikir olarak “La ilahe illallah” zikrini kullanmışlar ve müritlerine de onu telkin etmişlerdir. Kelime-i Tevhid bir olumsuzlama ve ispat ifadesidir. Bazı şeyhler, düşmanların zail olup dostların ortaya çıkmasında bu zikrin etkili olduğunu ileri sürmüşlerdir. Çünkü bu zikirde bütün esmaların mevcut olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Kelime-i Tevhid macun ve şerbet gibidir. Nasıl hasta bir adamın evvela içini temizlemek için kendisine münasip bir müshil içirirler, sonra hastalığına göre başka ilaçlar verirlerse, manevi ve ruhani hastalıklardan şifa bulmak için evvela insanın kalbinin bütün fesad ve çirkinliklerden temizlenmesi lazımdır. Bunun için zikre devam etmelidir. Zikir insanın kalbindeki masivaları temizler ve onun yerine ilahi nurlar yerleştirir. Çünkü masiva (Allah’tan gayrisi) zulmet ve karanlık, zikrullah ise nur ve aydınlıktır.

Lafza-i Celal, Allah

İsm-i Celal, yani “Allah” lafz-ı şerifi 99 ismin azamıdır. Bir kimse “Ya Allah” dese Hakk Teâlâ Hazretlerinin bütün sıfat ve cümle ef’aliyle zikretmiş olur. Ama “Ya Rahman” dese yalnız rahmet sıfatıyla anmış olur. Diğer isimler de böyledir. Buna göre Lafza-ı Celal, Allah Teâlâ'nın ilminin ismidir. Allah ismi hiçbir şeyden türememiştir.

Allah İsm-i Şerifindeki Hassasiyetler:

“Allah” lafzından Elif’i çıkarırsak, “lillah” suretinde kalır. ki bu da Hakk Subhane ve Teâlâ Hazretlerine özgüdür. Nitekim aşağıdaki ayetlerde böyle okunmaktadır:

“Yerlerin ve göklerin askerleri Allah'ındır” (Fetih, 48/7),

“Göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır.” (Münafikun, 63/7)

“Lillahi” den birinci lam çıkarılırsa geri kalan “lehu” suretindedir. Aşağıdaki ayetlerde bu şekilde kullanılmıştır:

“Göklerin ve yerlerin anahtarları Allah'ındır.” (Zümer, 39/63)

“Mülk O’nundur ve hamd de O’nundur.” (Teğabun, 64/1)

“Lehu”daki lam da kaldırılırsa geriye “hu” kalır ki, bu da evvelkiler gibi Hakk Teâlâ Hazretlerine delalet eder.

“De ki: Allah birdir.” (İhlas, 112/1)

“O diridir. Ondan başka ilah yoktur.” (Mü’min, 40/65)

ayetlerinde söz konusu olduğu gibi, Huve lafzındaki vav'ın zaid olduğu, tesniye ve cemi siğalarında sukutu, delili ile sabittir. Zira tesniyede Huma ve cemi’de hum deriz de vavı aradan gideriz.

İşte bu hususlar yalnız lafzatullahta mevcut olup sair isimlerde mevcut değildir. Lafza-ı Celal’daki bu özellik manalarda da mevcuttur. Çünkü Allah'a hitaben “Ya Rahman” dediğin zaman Cenabı Hazreti yalnız rahmetle vasfetmiş olursun, kahriyle vasfetmiş olmazsın. Ama ya Allah dediğin vakit Hakk Teâlâ’yı bütün sıfatlarıyla vasfetmiş olursun. Zira Allah bu sıfatların toplamı ile muttasif olmadıkça Allah olmaz.

Allah isminin diğer bir hassasiyetini şöyle ifade edebiliriz: Bir kafir, “Eşhedü en Lailahe illa’r-rahman ve illa’r-rahim ve illa’l-melik ve illa’l- kuddus” dese küfürden İslam'a girmiş olmaz. Ama “Eşhedü en La ilahe illallah” dese küfürden çıkıp İslam'a girer. İşte bu da Allah isminin ne kadar kutsal ve şerefli olduğunu gösterir.

Hu Lafzı İle Zikir

Hakk Teâlâ'yı “Hu, hu” diye zikretmek caiz midir değil midir? İslam alimlerinden bazıları buna cevaz vermemişlerdir. Bu konuda birçok yazılar yazılmış ve sözler söylemiştir. “Hu, hu” yani “O, o” diye bağırmaktan ne çıkar demişlerdir. Ancak İslam alimlerinin ve mutasavvıfların büyük bir kısmı buna cevaz vermişlerdir. İsmail Hakkı Bursevî, “Kitabü’n-Necat”ında bu muarızlara şiddetle mukabele etmektedir. Hatta bu davranışı ismi ilahiyeyi inkar ve küfür olarak değerlendirmektedir.

İmam Gazali diyor ki “Lailaheillallah” tevhid-i avamdır. “Lailaheillahu” tevhid-i havastır. Fahrüddin-i Razi, Gazali'nin bu sözlerini güzel bularak bunu Kur'an ile de şöyle takrir etmiştir: “Allah Teâlâ Hazretleri şöyle buyurmaktadır:

“Allah ile beraber başka bir ilaha dua etme. Ondan başka ilah yoktur.” (Kasas, 28/88)

Bu ayet şuna delalet eder ki tevhidin sonu bu kelimedir.”

Hu zikrinin özellikleri

Şeyh Haririzade Kemaleddin Efendi bu konuda şöyle buyuruyor: Hu, hüviyete delalet eder ve hüviyet sırr-ı İlahidir. Ol dahi sıfat-ı Celal ve Kemal ile münferit mevcud-i ezeliden ibarettir.

“O başlangıç ve sondur.” (Hadid, 57/3)

ayeti ile buna işaret edilmiştir.

Bazı ehl-i işaret (Tasavvufi yorumcular) buyururlar ki Hak Subhanehu ve Teâlâ “Hu” ismi ile kâşife-i esrar (sırların keşfedilmesi) ve diğer isimlerle kâşife-i kulub’tur (kalblerin keşfedilmesi). “Hu” esmasının yeri ruh ve kitapların nurudur. Salık “Hu” zikrine devam ederek sır makamını keşfedebilmeyi ister.

Hiz. Ali (Kerrem-Allahu Vechehu) çok zaman şu duayı yaparmış: “Ya Hu, ya Men hüve lailahe illa Hu, la ya’lemu eyne hüve illa Hu”. Kendisine bunun sebebi sorulduğunda “Ve hüve’l-ismü’l-azam” diye cevap vermiştir. Mevlana Celaleddin (ks) dahi bir çok vakitte bazen ism-i Celaleye ve bazen “Hu” ismine devam edermiş. Hatta bir gazelinde şöyle söylemektedir:

“Hüve söyleyeceğim melekler gibi her gece gönülden hüve, hüve söyleyeceğim” Mevlana dervişlerine de şöyle tavsiye ediyor:

“Ey safa ehli sofi candan söyle Allah O’dur,
Ey vefa ehli âşık candan söyle Allah O’dur.”

Halvetiye şeyhi Cemal Halveti de şöyle söylüyor:

“Safha-i sadrında daim âşıkın efkari Hû
Şakirin şükrü Hüvallah zakirin ezkarı Hû
Ravza-i Hu’yu makam et Ey Cemal-i Halveti
Ta vücudun mülküne keşfolu bu esrar-ı Hû
Cilve-gâh-i sinede deveran eder efkâr-ı Hû
Tavr-ı dilden müncelidir şu’le-i envar-ı Hû”

İlim ve Tasavvuf adlı web sitemizde yayınladığımız “[Bazı İlâhi İsimlerin Özellikleri](#)” adlı makalemizde bu konuda şunları ifade ettik:

Allah (C.C.)

Bu isim sadece Cenâb-ı Hakk'ın zatına mahsus olup, başka bir varlığa isim olmamıştır. Hiçbir dilde de tam bir karşılığı yoktur.

Bu isim Arapça kelime yapısındaki özelliği gereği, harfleri tek tek kaldırılrsa bile anlamı bozulmayan tek kelimedir. İsm-in başındaki elif kaldırılırsa 'lillahi' olur. Bu da 'Allah için, Allah'a ait' demektir. Allah ismindeki birinci 'lâm' kaldırılırsa 'lehû' olur. Bu da 'O'nun' demektir. Lafza-i Celâl'deki ikinci 'lâm' da kaldırılırsa sadece 'he' harfi kalır ki bu da 'Hû' okunur.

"Hû" harfi de Esmâ-i Hüsnâ'dandır ve başlı başına Allah'ın bir ismidir ve Zât-ı Kibriyâ'ya delalet eder. Dolayısıyla, Allah ismi Allah'ın zatına delalet eden "He" harfi ile harf-i tarif olan elif ve lâm'dan oluşur. Bunu şöyle yorumlayabiliriz. Hû zamirinin kendi marifeliğinin onun işaret ettiği mana olan Allah'ın zatını ifade etme konusunda yetersizdir. Tarife yardımcı olacak başka bir şeye ihtiyaç vardır ki o da elif ve lâm'dır. Lâm harfinin şeddeli (çift) olması ise tarifte mübalağa içindir. Fakat buna rağmen, Zâtın bilinmesi mümkün olmadı. Yani bu durumda bile ismin ifade ettiği manayı anlatmada yetersiz kaldı. Çünkü bu ismin ifade ettiği zat-ı ilahi çok yücedir ve akılların alamayacağı kadar uludur. Dolayısıyla burada Allah'ın zatının kapalı ve insanların idrakinden uzak olduğuna dair bir işaret vardır.

Burada ilginç olan bir durum, "He" harfinin mahrecinin, yani söylenirken çıkış yerinin göğüs kafesi ve ciğerler oluşudur. Yani nefes almakta olan her canlı, inansa da inanmasa da, her nefes alışında 'Hû' demekte ve Allah'ı zikretmektedir.

Bu mübarek ismin hiçbir dilde karşılığı yoktur. Dilimizdeki tanrı ve ilâh kelimeleri anlam bakımından Allah ismi yanında o kadar yetersizdir ki anılmaya bile değmezler.

Allah (c.c.), bütün diğer isimleri mana bakımından kendisinde topladığı için İsm-i Azam'dır denilmiştir. Peygamber (sav) bir hadisinde *"İsm-i Azam ile dua edildiği takdirde Allah (c.c.) o duaya icabet eder."*

Allah (c.c.) ismi diğer ilahi isimlerden ayırdır ve onların hükümlerine tâbi olmaktan uzaktır. Bu mübarek isim, müsemmayı yani ismin ifade ettiği şey olan Allah'ın zatını gösteremez ve onu tam olarak ifade edemez. Bu durum, müsemma yani ismin ifade ettiği zat bilinmeksizin, zâtın Allah'tan gayrı her şeyden ayrılmasıdır. Diğer isimler kendi müsemmalarına delalet ederler ve o müsemmalarda bilinir hale gelirler. Fakat bu mübarek isimde, ismin ifade ettiği şeyin bilinmesi yoktur, sadece diğer her şeyden ayrı olduğunun bilinmesi vardır.

Hangi Zikir Efdaldır? Cehren mi, Hafiiyyen mi?

Cehri zikir mi efdaldır, yoksa hafi zikir mi efdaldır? Bunlardan her birinin üstünlüğü hakkında ayetlerden, hadislerden getirilen delillere istinaden ulema arasında büyük münakaşalar olmuştur. Özellikle şu ayeti kerime de müfessirler arasında değişik şekillerde izah edilmiştir:

“Rabbini akşam sabah sözle cehren (sesli olarak) andıktan başka kendi nefsinde kendini alçaltıp yalvararak ve içinde gizleyerek (sessiz olarak) da an ve gafillerden olma.” (Araf, 7/205)

Cehri zikrin üstünlüğünü imameyn ve gizli zikrin üstünlüğünü İmam-ı Azam söylemiştir. İmameyne göre derviş önceleri cehri zikire devam etmelidir. Zira cehr ile zikrettikçe tevhid sedası havatırların (fikir ve düşünceler) kalbten defedilmesine neden olur ve böylece masivayı kalbinden giderir. Ondan sonra gizli zikre devam etmelidir. Zira o sayede kutsal sırlar ortaya çıkar. Aynı zamanda gizli zikir riyadan varestedir.

Zikir İçin Belirli Bir Zaman ve Vaziyet var mıdır?

Yukarıdaki (Araf, 7/205) ayeti zaman meselesine de cevap vermektedir. Bu ayete göre ne zaman olursa olsun zikir caizdir. Hatta daimi surette kalben zikir edecek surette bir alışkanlığa muvaffakiyet hasıl olursa ondan daha iyi bir saadet olamaz. Vaziyet bahsine gelince, bu mesele birçok münakaşa ve tartışmalara sebep olmuştur. Sahib-i Keşşaf, Bezzaziyye, Pezdevî gibi alimler deveranın (ayakta dönerek zikir yapmak) şiddetle aleyhinde bulunmuşlardır. Hatta yapanları tekfire kadar suçlamışlardır. Bununla beraber bazı muhakkiklerin tahkikatine göre h. 800 senesine kadar deveran için kimse bir şey dememiştir. Çünkü h. 86 senesinde tabiin zamanında ihdas olunmuş dört mehzebin imamları bunun hilafında bir şey söylememişlerdir. Sonradan bazı mutaassıplar çıkıp sözü uzatmışlardır.

Bu konu hakkında bazı taassup sahibi insanların tekkeleri yıkmaya karar verdikleri bilinmektedir. Buna karşı Tekke şeyhleri de şeyhülislamlara müracaat edip birçok defa fetvalar almışlardır. Buna bir örnek olarak Ebu's-Suud Efendi'nin bir fetvasını şöyle ifade edebiliriz: *“Gerek ayakta, gerek otururken ve gerek yan yatarak hep Allah'ı anın”* (Nisa, 4/103) ayeti gereğince döne döne tevhit etseler onlara şer'an ne lazım gelir. Beyan buyrulup musab ve me'cur olalar. El cevap: Allahu a'lem bissevap, amiline sevab-ı cezil lazım gelir. Ketebehu Ebu's-Suud”

Yorum ve Eleřtirileriniz için: oryanmh@gmail.com

[Ana Sayfa](#)

[Yorumlar](#)